

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

FarDU
ILMIY
XABARLAR-

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2023
MAXSUS SON

НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Э.Б.Ягьяева	
Дифференцированный метода обучения при изучении иностранного языка и организации самостоятельной работы студентов.....	114
М.К.Мавлюда	
O'qituvchi kompetensiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	117
G.A.Asomiddinova	
Qahramon xarakterini yaratishda badiiy nutq imkoniyatlari va muallif mahorati.....	120
N.K.Abbasova, Z.Q.Xakimova	
Speech act as an important function of communication.....	125
Sh.R.Muydinov	
Linguoculturological description of zoonym composite partial similarities.....	128
M.Madaminova	
Exploring the persuasive power of publicistic style: utilizing proverbs and sayings in english lesson.....	130
Sh.M.Yusufjonova	
Frazeologizmlar taqiqi.....	134
Ш.И.Аскарова	
К проблеме языковой интерференции и билингвизма при изучении третичного языка.....	137
Ш.И.Аскарова	
К вопросу трансфера и интерференции при изучении немецкого после английского языка.....	141
Sh.Sh.Dadabayeva	
Tarjimada so'zning kontekstdagi ma'nosini aniqlash usullari.....	148
Sh.Sh.Dadabayeva	
Tarjima jarayonida vaziyatning o'rganilishi.....	152
Sh.Y.Usmonova	
Cognitive analysis of landscape terms in uzbek and english languages.....	159
Sh.Y.Usmonova	
O'zbek va ingliz tillarining terminologik tizimida landshaft terminlarining o'rni.....	162
Z.Sh.Pazilova	
Nemis xalqida dafn marosimining o'tkazilishi.....	167
Z.Sh.Pazilova	
O'zbek va nemis xalqlarida to'y bilan bog'liq shaxs nomlari.....	170
R.U.Axrorova	
Lingvomadaniyatshunoslik: lingvokulturema va logoepistema.....	173
O.O.Bobokalonov, R.U.Akhrorova	
Shifonemas in phraseological units related to the period of youth.....	178
R.U.Axrorova	
Fransuz ertaklarida yoshga oid reprezentlarning leksik-semantik va milliy-madaniy xususiyatlari.....	182
Z.M.Abdullaev	
Nemis tili ismlari motivlari va ism tanlashga ta'sir etuvchi omillar.....	185
Z.M.Abdullaev	
Nemis tilida atoqli otlar va ularning tasnif etilishi.....	188
I.R.O'rinboyev	
Ba'zi na'matak (<i>Rosa</i>) turlarining Farg'ona shahrida tarqalishi va dorivorlik xususiyatlari.....	190
I.D.Yakubov	
Separator-tozalagich qurilmasining parametrlari.....	193
M.Nazarov, A.T.Maxsudaxon	
Javdarni jadal texnologiyada parvarishlash.....	201
Ё.Г.Абдуганиев	
Получение и свойства производных перфторакриловой и перфторметакриловой кислоты.....	205
D.M.Ahmedova	
Ekologik munosabatlarning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari.....	215

EKOLOGIK MUNOSABATLARNING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI
КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ
CONSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR ENVIRONMENTAL RELATIONS

Ahmedova Dilfuza Mahammadovna¹

¹Farg'ona davlat universiteti b.f.n.dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekistonning yangi Konstitutsiyasiga ekologiyaga oid normalar kiritilganligi, aholimiz va kelajak avlod uchun tabiatimizni ekologik sof saqlab qolishning konstitutsiyaviy huquq va majburiyatlari, ekologik xavfsizlikni ta'minlash kafolatlari yoritilgan.

Аннотация

В этой статье освещены внесение в новую Конституцию Узбекистана экологических норм, конституционные права и обязанности по сохранению экологической чистоты нашей природы для населения и будущего поколения, гарантии обеспечения экологической безопасности.

Abstract

In this article, the new Constitution of the Republic of Uzbekistan the introduction of ecological norms, keeping our nature ecologically clean for our population and future generations constitutional rights and obligations to remain, environmental safety guarantees are highlighted.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, davlat, jamiyat, huquqiy, hujjat, xalq, tinchlik, totuvlik, islohatlar, ekologiya, muammo, tabiat, atrof-muhit, tabiiy ne'mat

Ключевые слова: Конституция, государство, общество, право, документ, народ, мир, согласие, реформы, экология, проблема, природа, окружающая среда, природное богатство

Key words: The constitution, state, society, referendum, foundation, legal, document, people, peace, harmony, reforms, principles, ecology, nature, the environment.

KIRISH

Hozirgi globallashuv davri, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va internet asri tobora kuchayib borayotgan raqobat sharoitida demokratik taraqqiyot, modernizatsiya va yangilanish borasida belgilangan maqsadlarga erishishda hal qiluvchi kuch bo'lgan bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash vazifasi ustuvor yo'nalish sanaladi.

Rivojlangan ijodiy fikrlarsiz esa insoniyat XXI asrda yashay olmaydi, chunki bugungi kunda insoniyat bilimlari tobora ortib bormoqda, to'plangan bilimlarning hajmi esa jadal kattalashmoqda. Informatsiyalar asrida ta'lim-tarbiya mazmunini davr, zamon talabiga moslashtirish uchun ta'lim jarayonini noan'anaviy yo'llarini o'quv fanlarining o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda yaratish va amaliyotga tadbir etish lozim.

Ekologik muammolarning ortib borayotganligi so'ngi yillarda muxim ustivor vazifalar bilan bir qatorda atrof-muhit muhofazasi, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik madaniyat masalalariga e'tibor qaratilmoqda. Ekologik ta'limning dolzarbligi mamlakatimiz tabiati, ekotizimlari, atrof-muhitni beqarorlik va izdan chiqishidan asrash, aholining ekologik madaniyatini oshirish, o'ta jiddiy masalalarga aholining barcha qatlamlari, ayniqsa yoshlar hissa qo'shishi zarurligi belgilanadi.

Tabiiy boyliklarning xo'jalik muomalasiga kiritish va ulardan inson ehtiyojiga ko'proq sarf qilish kuchaygan sari ming yillar davomida barqaror bo'lib kelgan ekologik muvozanat buzilib, inson bilan tabiat o'rtasidagi munosabat murakkablashib, joylarda ekologik holat keskinlashib bormoqda.

Bugungi kunda ekologik qonunchilikni rivojlantirishda normativ-huquqiy hujjatlarni yagona manbaga birlashtirish, jamiyatda vujudga kelayotgan yangi ekologik munosabatlarni kiritish orqali qonunchilikni mustahkamlash tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish talab etiladi. Shu bilan birga har bir shaxs o'zining ekologik huquq va majburiyatlarini bilishi, qonunlarga rioya qilishi shart va majbur bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ekologik muammolarni bartaraf etish borasida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida soha vakillari oldiga - atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik holatni yaxshilashga e'tiborni kuchaytirishimiz kerak- degan vazifani qat'iy belgilab berdi.

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Ekologik ta'limni rivojlantirish kontseptsiyasida ta'kidlanganidek, - "Ekologik muammolarning tobora global ahamiyat kasb etib borayotganligi inobatga olinib, so'nggi yillarda muhim ustuvor vazifalar bilan bir qatorda atrof muhit muhofazasi, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik ma'rifat masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. Ekologik ta'limning dolzarbligi mamlakatimiz tabiati, ekotizimlari, atrof muhitni beqarorlik va izdan chiqishdan asrash, aholining ekologik madaniyatini oshirish, ushbu o'ta

jiddiy, hayotiy masalalarga aholining barcha qatlamlari, ayniqsa, yoshlar hissa qo'shishi zarurligi bilan belgilangan".

Mamlakatimizda yangi tahrirdagi asosiy Qonuni barcha sohadagi islohotlarni amalga oshirish, yurtimiz ning bugungi yuksak taraqqiyotini ta'minlash, umummilliy hamda umuminsoniy qadriyatlarimizni o'zida mujassam etgan tarixiy hujjatdir.

Zero, unda ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan "Inson qadri uchun" g'oyasi hamda "inson – jamiyat – davlat" tamoyili inson qadrini ulug'lashga qaratilgani bilan e'tiborga molikdir.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi davlatchilik, ijtimoiy-siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va sud-huquq sohaslarini bundan keyin ham barqaror rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi. Ushbu e'tirof O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2023-yil 16-noyabrda imzolagan "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni bayramiga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish to'g'risida"gi farmoyishida alohida ta'kidlab o'tilgan.

NATIJA VA MUHOKAMA

Mamlakatimiz tarixida birinchi marta Konstitutsiyaga alohida ekologiyaga oid bob kiritildi. Ekologiyaga oid normalar muqaddimadan tortib, inson huquqlariga oid normalarda ham o'z aksini topdi. Amaldagi Konstitutsiyada mavjud normalarga nisbatan ekologiyaga oid normalar qariyb besh barobarga ko'paydi.

Konstitutsiyada har kim qulay atrof-muhitga, uning holati to'g'risidagi ishonchli axborotga ega bo'lish huquqiga egaligi belgilandi. Bu bilan aholimiz va kelajak avlod uchun tabiatimizni ekologik toza saqlab qolishning konstitutsiyaviy, ekologik xavfsiz kafolatlari yaratiladi.

Qayd etish joizki, bugungi kunda xalqimiz tomonidan shahar markazlaridagi qurilishlar bo'yicha ko'plab e'tirozlar bildirilib kelinmoqda.

Yangi Konstitutsiyada shaharsozlik hujjatlari jamoatchilik muhokamasidan majburiy o'tkazilishi shartligi haqidagi konstitutsiyaviy qoidalar kiritilganligi hozirgi sharoitda tobora dolzarb ahamiyat kasb etib borayotgan shaharsozlikka oid masalalarni xalqimiz bilan bamaslahat yechish imkonini beradi.

Yangi Konstitutsiyamizdagi yana bir muhim jihat, davlatning barqaror rivojlanish prinsipiga muvofiq, atrof-muhitni yaxshilash, tiklash va muhofaza qilish, ekologik muvozanatni saqlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish majburiyatitini o'z zimmasiga olgan.

Orolbo'yi mintaqasining ekologik tizimini muhofaza qilish hamda tiklash, mintaqani ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan rivojlantirish yuzasidan davlat tomonidan choralar ko'rilishi Konstitutsiyamizda o'z aksini topgan. Bu esa so'nggi yillarda Orolbo'yi hududida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli amaliy ishlarning izchil davom ettirishning huquqiy kafolatini mustahkamlaydi.

Fuqarolarning atrof-muhitga, tabiiy merosga bo'lgan munosabatlari Konstitutsiyaning 49-, 61-, 62-, 66-, 68-moddalarida o'z ifodasini topgan. Yoshlarning boshqa huquqlari bilan bir qatorda ekologik huquqlari o'rin olgan.

Atrof-muhitni himoya qilish, masalalari Konstitutsiyaning 49-, 66-, 68- va 123-moddalarida berilgan. Konstitutsiyaning 49-moddasida: "Har kim qulay atrof-muhitga, uning holati to'g'risidagi ishonchli axborotga ega bo'lish huquqiga ega. Davlat fuqarolarning ekologik huquqlarini ta'minlash va atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatilishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida shaharsozlik faoliyati sohasida jamoatchilik nazoratini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratadi" deyiladi.

Fuqarolarning ekologik burchi haqida, 66-moddasida: "Mulkdor o'ziga tegishli bo'lgan mol-mulkka o'z xohishicha egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etadi. Mol-mulkdan foydalanish atrof-muhitga zarar yetkazmasligi, boshqa shaxslarning, jamiyat va davlatning huquqlarini hamda qonuniy manfaatlarini buzmasligi kerak". Mulkdan foydalanishning ekologik talablari bo'yicha, 68-moddasida: "Yer, yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir" deb qayd etiladi. Qomusning 123-moddadasida ham atrof-muhitni muhofaza qilishda mahalliy hokimiyat organlarining ekologiya sohasidagi vakolatlari keltirilganligini ko'rish mumkin. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 62-moddasiga

muvoqif, fuqarolar atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatda bo'lishlari lozim. Ushbu normaning ahamiyati shu bilan belgilanadiki, unda birinchidan, fuqarolarning ekologik burchi konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanganligi, ikkinchidan, ekologiya tushunchasining huquqiy mazmunidan kelib chiqib, konstitutsiyaning ushbu moddasi fuqarolarning tabiatni himoya qilish bilan birga tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kabi majburiyatlarini ham yuzaga chiqaradi. Bosh qomusimizning 66-moddasi ham oldingi moddaning mantiqiy davomi hisoblanadi, ya'ni har bir mulkdor o'z mulkiga nisbatan o'z ixtiyoricha egalik qilishi, foydalanishi yoki tasarruf etishi mumkin. Bu har bir mulkdorning konstitutsiyaviy huquqi hisoblanadi. Shu bilan birga, mulkdorning mulkidan foydalanishi ekologik muhitga zarar yetkazmasligi lozim. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 68-moddasida ham shu masala o'z aksini topgan. Unda aytiladiki, yer, yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylik hisoblanadi va ulardan oqilona foydalanish lozim, shu bilan birga, ular davlat muhofazasidir.

Ma'lumot o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, dunyo tajribasida umummilliy boylik atamasi dunyo tajribasida birinchi marta O'zbekistonda qo'llanilgan bo'lib, unda barcha turdagi mulk shakli nazarda tutiladi. Bundan tushunish mumkinki, barcha tabiiy boyliklar xalqining mulki hisoblanib, uni O'zbekiston Respublikasi mustaqillikdan so'ng tasarruf eta boshladi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, O'zbekiston Respublikasi boshqa ko'pgina xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqqan holda, o'z konstitutsiyasini ekologik normalar bilan to'ldirishga muvaffaq bo'lgan. Bundan tashqari aytishimiz mumkinki, qonun va qonun osti hujjatlar orqali ekologik sohaning huquqiy asoslari mustahkamlangan. Bular bo'yicha normalarning bajarilmasligi tegishli ravishda javobgarlik holatlariga ham sabab bo'lishi mumkin. Ushbu harakatlarni inobatga olib O'zbekistonni istalgan xorijiy davlatga na'muna sifatida ko'rsatishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan asosiy ekologik – huquqiy normalar mamlakatimizda ekologik xavfsizlikni, barqaror rivojlanishni ta'minlashga, atrof – muhit musaffoligini saqlashga, tabiatni hamda aholi salomatligini muhofaza qilishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi /Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son
2. Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 9 декабрь 754-XII-сон Қонуни.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent. 2020 yil 24 yanvar.
4. O'zbekiston Respublikasida Ekologik ta'limni rivojlantirish kontseptsiyasi. Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 27 maydagi 434-son qarori.
5. Yunusov M., Ahmedova D. "Ekologiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar". O'quv qo'llanma. Farg'ona, 2021
6. Ahmedova D. va boshqalar "Uzluksiz ta'limda o'quvchi-yoshlarga ekologik ta'lim-tarbiya berish usullari". Oquv-uslubiy qo'llanma Farg'ona, 2017
7. Ahmedova, D., & Turdimatova, H. S. (2022). PROBLEMS OF PRODUCTION OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY PRODUCTS. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(12), 12-16.
8. Ahmedova, D. M., & Mirzayeva, U. M. (2022). APPLICATION OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM. *Экономика и социум*, (4-1 (95)), 23-25.
9. Аҳмедова, Д. М. (2022). ҒЎЗАНИНГ С-01 НАВИ ҲОСИЛДОРЛИГИНИ АЙРИМ ЭКОЛОГИК ОМИЛЛАРГА БОҒЛИҚЛИГИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 931-937.
10. Ахмедова, Д. М. (2022). ГЕНОМНЫЙ АНАЛИЗ АЛЛОГЕКСАПЛОИДНЫХ ГИБРИДОВ ХЛОПЧАТНИКА. *International scientific journal of Biruni*, 1(2), 8-15.
11. Ahmedova, D. M., & Umarov, T. (2022). The impact of ecological environment on the productivity of cotton-plant varieties. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 11(4), 134-137.
12. Ahmedova, D., & Akramov, A. (2021, July). USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM. In *Конференции*.
13. Akhmedova, M., & Akhmedova, D. (2021). Clinical features and risk factors for the development of atopic bronchial asthma combined with allergic rhinosinitis in children. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 1015-1020.
14. Ahmedova, D. (2023). EKOLOGIK DEHQONCHILIK VA UNING ISTIQBOLI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 6), 133-136.
15. Mahammadovna, A. D. (2023). ATROF-MUHIT MUHOFAZASIDA CHIQUINDILAR MUAMMOSI VA UNING YECHIMI. *Journal of new century innovations*, 37(1), 194-198.
16. Ахмедова, Д. М. (2023). ВЗАИМОВЛИЯНИЕ ПИТАТЕЛЬНЫХ ВЕЩЕСТВ В ПОЧВЕННЫХ СРЕДАХ У ХЛОПЧАТНИКА. *World of Science*, 6(5), 6-12.